

ШЫҢ

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 273 (4757). 1960 ч. ноябрь 20, воскресенье. | Өртөө 20 көп.

Бистин үениң кижизинин дугайында спектакль

УССР-ниң Т. Шевченко аттыг опера болгаш балет театрының көргүзүлгелерине Москваның театр хейниги улуг соңуургалды салып турар. Бистин үени көргүскен чаа-чаа темалары дилеп тывары, амгы үениң кижизинин дугайында чаа-чаа чогаалдары көргүзери ол коллективтиң күштүг талаларының бирээзи.

В. Гомолякинниң «Кара алдын» деп баледи (либреттозуун авторлары Н. Трегубов, П. Вировский болгаш А. Кукацкий) ноябрь 18-те Москва чылдарга база каттап көргүстүнген. Донбасстың күш-ажылчы амыдыралының дугайында, анык кижизинин — Варяны, Марьяны, Василияны, Иванны (артистер Е. Потапова, Е. Ершова, А. Белов, Н. Алухтин) амыдыралда боттарының оруктарыны шилеп ап турарының дугайында чугаалап турар ол чогаалдың мунызында онзаланчак шынар, баштайгы көргүскени ышкык, бо улааза көргүчүлери база каттап соңуурган.

ЧУВАШ АССР-НИҢ В. И. ЛЕНИН АТТЫГ КОЛХОЗУВУҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИНИҢ УЛУГ ЧЕДИШКИНИ

МОСКВА. (СЭТА). СЭКП ТБ-ның Бирги секретары Никита Сергеевич Хрущев СЭКП Төп Комитетинин мурнундан болгаш оң даасканын Бугаар Чуваш АССР-ниң Вурнак районун В. И. Ленин аттыг көдөз амыл-агы аялгы артыкчыларына чуртукан байырлыг чагаанына көдөз амыл-агы продуктулары бүүдүрери болгаш күүнелери сазарын өстүрери оларның улуг чедишкени дээш, оларга чуректиң ханызын байыр чедирип.

100 гектар ыякча ошааттар 150 центнер ээтти болгаш 600 центнер сүтү 1960 чылда бүүдүр деп В. И. Ленин аттыг колхозтун амыл-агы артыкчылары СЭКП Төп Комитетинге, Н. С. Хрущевка чуртукан чагаанында дымчактааны болза: 100 гектар чер бүүдүрүндө ошааттар 10 айларны дүргүндө ул колхоз 400 центнер сүтү болгаш 153 центнер ээтти бүүдүрүш, оон-биле калы 100 гектар чер бүүдүрүндө 128 центнер ээтти күүнелерге саткан. Амыл-агында малдың баш саны өскөн, ам ында чүч гектар шөлге ошааттар 29 инектер бар болду турар.

— Бо дээрге, улуг чедишкени — деп, Н. С. Хрущев байырыг чагаанына бизжэн. Оон ырай, В. И. Ленин аттыг колхоз куурузаның бедик дүүдүрери өстүрери чага үлөгөр-чижекти болган деп ол демдегелген. «Силер болза элден каш чылдарың дүргүндө куурузаның дүүдүрү гектар бүүдүрүндө-не 800—1000 центнер кылдыр (сывын болгаш мочургаларын) ал келген силер. Бо талазы-биле силерниң шуптуларың ачы-хавыялар улуг, эргим өштер» деп чагаанда чугаалап турар.

Тарааны, ээтти, сүтү, картофельди, ногаалары болгаш өске-лаа продуктулары бүүдүрери болгаш күүнелери сазарын бүүдүрери талазы-биле чаа-чаа чедишкениниң болурун В. И. Ленин аттыг көдөз амыл-агы артыкчылары колхозчуларына Н. С. Хрущев күзүн.

Л. Н. Толстой. Ясная Поляна. 1903 ч.

баштайгы чогаалдары артиллерияны анык прапоршиги граф Толстой Севастопольдун эпизоды болур бөдүн солдат-биле кады тургаш чымч өгөлөн. Оң дугайы ол бөдүнү «Казактарың» чугаалап, ол шыны «Дайын биле тайбын» деп чогаалын бажы кырири-биле дилеп тып, чымч өгөлөн.

Ол амылдың хемээзи болгаш кылдыны кайгамчык. Романын тургузар үедэ Л. Н. Толстойнун номчуп каапканы он-он номнар стениалдарга салгылаан. Ол кайгамчык улуг амылдың түндүк-лик ышкык мындыг өстөр бар: «төөгүзүл» — төөгүтү болушкуннарың эвес, а чагай сеткилерин болгаш аны-бүрү генералдарың сестери кылдыр бизжэнир. Мен улустан төөгүтү бижирини орадашкан мен».

...Мичангаш, Толстойнун чогаалык лабораториясы-биле таныжарымыс, оң хей-ниги амыл-чорудулаам-биле таныжарымыс үргүчүлүп турган. Бистин чогаалчыны Ясная Полянада

долданыр черлерин «улу өртем чейин» (ол улустан амыдыралын ыччар адаан), оң чогаалындан улустан амыдыралының илерээшкени көргөн бис. Ол амыдырал оң оңуруларында бо-ла таваржып кээр Ясная Поляна тараачыларының — Забретерин, Резуновтарын, Фофановтарын. Копыловтарынң фамилияларында-даа алдыдыр көстүп турар. Ол чүгө оң номунда киргелген, Ясная Полянада чок черлер — Бочуговоро, Вабуино, Телетинки, Крапивина... дээр черлерин аттарында эвес, ол чүгө оң хей сениалдарга болгаш чогаалының овуур-хевирлеринде эвес, оон-даа алгыт бооп турар. Манаа келгеш, чогум чүч чүве Лев Толстойну Стасовуң адааны ышкыш. «Улу Толстой» кылдыр каанын кизи биле бээр. «Толстой орус көдөзи, помещиктин болгаш тараачыны амыдыралын кайгамчык билер чоран. Ол бөдүнү чечен чогаалдарында ол амыдыралдың көргүчүн делегей литературазының дээр чогаалдарына киржи кылдыр көргүскен» деп, В. И. Ленин бизжэн.

Т. СТРИНОВСКАЯ, СЭТА-ның тускай корреспонденти.

Л. Н. Толстойга турсакалап кылдыр

ТУЛА. (СЭТА). ССР-ниң эртемнер Академиязының делегей литературазының А. М. Горький аттыг институтунун эртем Чуву-делдиниң болгаш музейинин «Ясная Поляна» доканын эртем чөвүлелиниң Тула хоорайың база областың хей-ниги организациаларының төлөөкчилери-биле болгаш амылчы чоннары-биле кады кылганы Л. Н. Толстойнун мөчөөнүң хундун бээр 50 чыл болганына турсакалап хуралы ноябрь 17-де ында болган.

Хуралды СЭКП Тула облусунун секретары В. Г. Мочалов ажыткан. ССР-ниң эртемнер Академиязының корреспондент-кежигуу И. И. Анидимов чүве чугаалаан. «Чурукчу — Толстойнун өндүр чагайы» деп илеткеди филология эртемнеринин доктору В. В. Ермилов кылган. Оң дараанында театрың коллективни бөдүнү чаа шийзин — Л. Н. Толстойнун «Диринг сек» деп драманы хуралды киржичилеринге көргүскен.

Коммунистг партияны болгаш Совет күрүнениң шылгараңгай ажилдакчызы

М. И. Калининниң төртүтүнген хундун бээр 85 чыл болган

МОСКВА. (СЭТА). Улуз Ленинниң дугайында чугаалында чамдык өстөрүшчү өреникчи болгаш салгаччы. Коммунистг партияны болгаш Совет күрүнениң шылгараңгай ажилдакчызы Михаил Иванович Калининниң төртүтүнген хундун бээр ноябрь 19-та 85 чыл болган.

Михаил Иванович болза партияны херээнге бөдүнү бердириниң-биле, улуз массаларга чок болгаш оларның эрге-ажытыр ханымы-биле билип, амылчы чоннарың чагай амыдыралында дугайында могаг чок сагыш салгышкыны-биле бүгү-ле амылчы чоннарың чалбыштыг хундүткени болгаш изиг ынакшылы бөдүнчө сиңдиктирген. Бистин чуртувустун хей-хей областары, районнары, хоорайлары, улусчу бүүдүрүгелери, колхозтары, рудниктери, институттары, хоорайлары Калининниң чырыткылаңчак экин эдилеп турар.

Төрөөн чурттуң наймысалында, ССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазын хулээп алышкыны кылар черинден ыраак эвесте, Михаил Ивановичинин 27 чылдар дүргүндө ажилдап турган черинде Калининниң музейин 1950 чылда ажыткан. Оң 14 залдарында кайгамчыктыг большевиктиң амыдыралың болгаш амыл-чорудулааларының дугайында чугаалап турар 1600 ажыг делгирлер бар, ында Михаил Ивановичинин чүүдүлери парлаан солунар болгаш оң амылдарының хоолаалары болгаш номнары бар. Ханы эртем-билигин марксист-ленинчи, токар-ажылчында делегейде баштайгы социалист күрүнениң баштыгына чедир ортуг эртем кизи — Михаил Иванович Калинин болза чурттуң эртинчө болу берген номнары биске артыгып берген. М. И. Калининниң чүүдүлери болгаш чугаалары 1919 чылдан өгөлөн ССР-ниң улузларының болгаш даштыкы чурттарының улузларының 81 дылдарында 1349 каттап Совет Эвилелинге парлаттыганы. Оларның инти тиражы — 59 миллион ажыг экземплар.

Совет чуртукчуларың болгаш скульпторларың ух залдарда тургускулан чогаалдары ленинчи большевиктиң чырыткылаңчак овуур-хевирин көргүзүп турар. Мында Калининниң бөдүнү хуу эр-херекселери база бар. Ол хамаан чок, 1896—1899 чылдарда Михаил Ивановичиниң Путилов заводунга ажилдап турганы токар станогу бенин музейде чурар. 1919 чылдың март 30-де Бүтүрүссияны Төп Күүсөкчи Комитетинин (БТКК) хуралына В. И. Ленинниң БТКК-ның Даргазына М. И. Калининниң кандидатуразының дугайында чугаалында чамдык өстөрүшчү иракор-даш самбырада сиңип берген: «...Эш Калинин ышкык мындыг өштиң кандидатуразы бистерин шуптувусту каттыштыр ажурулг. Совет эрге-чагырганың дээр төлөөкчизиниң ортук таргачылар-биле дөрт харылзаларын практиктиң арга-биле организастаарына мындыг кандидатуразы биске дузалар, оларны-биле бистерин чокшумуламырыска дузалар» деп Ленин чугаалаан.

Делгирлеринин бирээинде БТКК-ның алдаржаан агитационист-руктор поездин, а оң чамында — поездин эртен оруктарының чуртуу турар. М. И. Калинин 20 айларын дүргүндө, 1919 чылдың май айлан 1920 чылдың декабрь айга чедир 260 ажыг хоорайларга, улуз биче суурларга барып, амылчы чоннарың митингилеринге болгаш хуралдарына чүве чугаалап, анык Совет республика дээр демиседе кайгырып турган.

М. И. Калининниң хулээп алышкыны дугайы музейде калба-биле көргүстүнген. Ол болза совет социалистг тургузугуң демократизминин өзгө хевир болур. 1919 чылдың май 31-де БТКК-ның Президиумунун хуралының № 37 доктаалы музейге барганаарың кичээлгеин азыра тудар. БТКК-ның хулээп алышкыны кылар черин калба массаларга өшти болзу дээр, Кремльдин депискеринин үндүрүр дугайында чугаалап турар. М. И. Калинин болгаш оң ач чок дузалакчылары-да 27 чылдарын дүргүндө бир миллион чыгыны кижини хулээп алганнар.

М. И. Калининниң музейин 10 чылдарың дүргүндө барык бир миллион кизи өргөн. Улуз Москваның ажил-ишчилери, Москва чогуунуң колхозчулары, Совет Армияның дайынчылары — муң-муң кижилер ол музейге бо хундерде чораннар. Алаа кээр турарларың аразында аныктар дыка хей болуп турар.

Москваның Калинин районунун амылчы чоннарының төлөөкчилери-биле Эртем чөвүлелиниң каттышкан калбак хуралы ноябрь 19-та болган. Ону Коммунистг партияны болгаш Совет күрүнениң шылгараңгай ажилдакчызы М. И. Калининниң төртүтүнген хундун бээр 85 чыл болганына турсакалап. Хоорайың бүүдүрүгө, өөредилге, алың черлеринде ол кайгамчыктыг ленинчи-большевиктиң амыдыралының болгаш амыл-чорудулааларының дугайында лекциялар болгаш беседалар болтулаан.

Тудугжуларың чедишкени

Чөөн-Хемчик районун «Искра» колхозунун тудугжулары бо чылын 15 чурталаа бажынарың тудар тургаш 36-ны туткан, оң иштинде 26 бажының кышталары, кладовкалары кылган, чаа магазиниң даш бажыны, кизи эмелгениң 6 арвал тудуун бүүрү дооскан.

Тудуг бригадалы оон агында 42 эрги бажынарың кышталган болгаш кладовкалары кылган, 2 кудукту казып, 31 арыганыр черлерин, кудумчуларың 2 километр узуу дүртүг черлеринге тараан мяттар-каан.

Тудугжулар Х. Деспижк, И. Берзи, М. Кошкар-оол болгаш оон-даа өскелер тудуг амылдың талазы-биле турсу-ту ошаан амылдарының нормазын үргүлчү 125—150 хуу күүүсид келген.

Л. Н. Толстойга турсакалап келжээ

Л. Н. Толстойнун мөчөөнүн бээр 50 чыл болганына турсакалап кылдыр болган келжээ бо чылдың ноябрь 18-те Кызылга, Тываның эртем-иниңчиле институтунун хуралдар залына болган. Келжээни Совет чогаалчы Эвилелиниң Тыва салбырының харысалагач секретары О. Саган-оол ажыткан.

Улуз орус чогаалчы Л. Н. Толстойнун чогаалдык амылдың дугайында илеткелди эртем-иниңчиле институтунун ажилдакчызы М. Измеева, Л. Н. Толстойнун шин чогаалының дугайында илеткелди областың көгүмүш театрының режиссеру эш С. Майер олар кылганнар. Келжээ Л. Толстойнун бөдүн чоран пенсионер Калмыков солун сактышкыны кылган болгаш № 7 шкolanын өреникчиин Т. Намай чогаалчының «Анна Каренина» романында үзүндүнү дыка эки номчан. Келжээни киржичилери «Ясная поляна» деп документтук кинону улуз соңуурга-биле көргөннөр.

Библиотекада делгелге

Областың А. С. Пушкин аттыг библиотеказы чогаалчы Л. Н. Толстойнун мөчөө-ле 50 чыл болганына таварыштыр тускай делгелгени организастан тургускан. Делгелгениң ортузунда В. И. Ленинниң улуз чогаалчы дугайында чугаалары улаттыр бижжээ аксылан. Л. Н. Толстойнун чамдык чогаалдары делгелген. Мында «Биче, алээди, амык чылдар», «Тоожулар болгаш чечен чугаалар», «Казактар», «Чогаал дугайы», «Анна Каренина», «Хаджи Мурат», «Думей чоруктуң аажылы», «Холстомер», «Дайын болгаш тайбын» деп чогаалдарын делгелген. Делегейде улуз чогаалчыны амыл-амыдыралың болгаш оон чогаалдык амыл-чорудулааның дугайында номнар база делгелтинген. Е. Курпиевниң «Анык Толстой», Н. Гусевтин «Лев Николаевич Толстой», Н. Прианинговтун «Лев Толстойнун проза чогаалдары», Л. Мышковсканың «Л. Н. Толстойнун чогаалдык мергежи», А. Опулскийниң «Л. Н. Толстой Крымда» деп номнары бар. В. И. Ленинниң Толстой дугайында чүүдүлериң тускай чымын ному ында делгелген. Ол номда Л. Н. Толстойнун делегей чечен чогаалчы улуз жур-дуулааның дугайында баштыгының чүүдүлериң апирген.

Т. САЯН-ООЛ.

МОСКВА. УССР-ниң Т. Шевченко аттыг опера болгаш балет театры ноябрь 12-де ССР-ниң Күрүнениң академиян улуз театрына Г. Майбороданың «Арсенал» деп операны көргүскен. Чурукта: балетти көргүскениниң соода. Совет Эвилелиниң партия болгаш чак ууртукчуларына, Улуз Октябрының 43 чыл оюну байырына келген даштык партия-чак төлөөлериң кижизининге балетти көргүскениниң соода украин артистерин чектер тыпсы турары. Фото А. Батановтуу, СЭТА-ның фотохроникасы.

Улустарның найыралының университетинге

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының Төп Комитеди болгаш ССР-ниң Министрлер Чөвүлени Улустарның найыралының университетинин студентилеринге, профессор-башчылар составына, амылчыларына болгаш алың-хаакчыларына университеттин байыр-ладгы амыттынганы-биле холбаштыр изиг байырын чедирип тур.

Азияны, Африканың болгаш Латин Американың улустары боттарының холгалганы болгаш хамаарышпас чоруу дээр кызыманкай демиселди чорудуп турар. Колонизациян чүдөн-бумар системаны узуттатыны, нитител амыдыралың эң-не депшилгели болгаш чептүг хевирлери тургустунуп турар. Национал хамаарышпас чорукту чедип алган чурттар боттарының иженишкениниң экономика болгаш культураны талазы-биле хомжудангы чоруун амыл эртеринче, боттарының улустарының амыдырал деңгелин бедиринче угландырып турар.

Улуз Ленинниң чагыгларың эдербишан, Совет Эвилели экономика талазы-биле кошкан көгүлүмдүг чурттарының улустарына оларның экономиказын болгаш культуразын көдүрүп, национал кадрларны белетээр дугайында ак-сеткилдиг дузалалчыны көргүзүп турар. Афганистанны, Бирма Эвилелини, Гвинея Республиканы, Каттышкан Араб Республиканы, Индия Республиканы, Иорданияны, Индонезия Республиканы, Иран Республиканы, Тунис Республиканы болгаш өске-даа хей-хей чурттарың амылчылары Совет Эвилелиниң дээди өөредилге черлеринде өөренип турар.

Совет Эвилелиниң өөредилге черлеринге боттарының национал кадрларын белетээрин калбартыр дугайында күзелени наш уаза илередип келген Азияны, Африканың болгаш Латин Американы чурттарының депшилгели хей-нититизинин болгаш чазантар амыл-дакчыларының, а ол ышкыш чамдык хамааттарының күзелинге уткуштур барышан, ССР-ниң чазаз Улустарның найыралының университетин Москва хоорайга тургузар дугайында совет хей-ниги организациаларының саналын деттизи. Моон-биле кады националы болгаш мөш-сөөк ылгалдарында хамаарылга чокину улуз бүүрү бөдүнүң экономиказын, культуразын болгаш эртемниң бүгү талаыг кылдыр көгүлүп тургаш, ижи төрөлгөтениң нити депшилгезиниң херээнге улуз салгышыны кирип шыдаар дээрзин совет чазан барымдалаан.

Улустарның найыралының университетин бедир мергешилдик инженерлерин, көдөз амыл-агының туснай эртемниңлери, башчылары, эмирлерин, экономистерин болгаш эртемниң база техниканың өскө-даа адырларының талазы-биле туснай эртемниңлери белетээр хулээлгели. Чедишкениң өөрениринин болгаш культурулу амыдыралдың эртемчү чугула таарымчалыг байдалдарын университеттин студентилеринге тургузуп берген.

Дээди эртемниң туснай эртемниңлери белетээринге Улустарның найыралының университетин совет дээди шкolanың амылчы хей чылдыг дуржулгазын болгаш делегениң эртем, культуразының чедишкениниң амылгаар.

Шингээдип алган эртем-билиң боттарының чурттарының экономикти болгаш культурулу көдүрүшкүнүнүң чагай чоруунга үрө-түңгелдик ажыглар төлөөдө, профессор-башчылар составының дузалалчы-биле мурнакчы эртемни, техниканы болгаш культураны шингээдип алырыңа улуз чедишкениниң чедип алырың Улустарның найыралының университетинин студентилеринге Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының Төп комитеди болгаш ССР-ниң Министрлер Чөвүлени күзөп тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ. ССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

Л. Н. Толстойнун мөчөөнүн бээр 50 чыл болганына ЯСНАЯ ПОЛЯНАДА МУЗЕЙ

«Бөдүнүң Ясна Поляна чокка мээр Россияга база анаа хамаарылганы тодаргайлары мөчөө берге. Ясная Поляна чокка мен Ада-чуртумга эргежок чуту-ла нити хообдуларын тодаргай көрүп шыдаарым магат чок-ла боор, иччалажок мен ону хандыкмыдыг ынакшып шыдаас боор мен» — деп Л. Н. Толстой бизжэн. Манаа, Ясная Полянага келгеш, ол өстөрүң күзүнүң шынының болгаш ачтын кизи онза чиди-биле биле бээр. Ясная Поляна дээрге, гениалдык чогаалчыны чурталгазы эртен ана-ла бир чер эвес-тир дээрди манаа база-ла бидден бээр. Бүгү-ле чүве Толстойнун манаа бөдүн кижилер-биле, оларын күш-ажылы-биле, оларын өөрүшкү болгаш човулачы-биле холбаштырып турган.

Иччангаш, Л. Н. Толстойнун мөчөөнүн бээр 50 чыл болганына холбаштыр Ясная Полянада музейниң чад тургускан көргүзү болза, сеткил хайшыккан улуз соңуургалды көдүр бээр. Бол болза, оң кол темазы — Толстой биле Ясная Поляна, Толстой биле чон.

...Музейниң ийи катт кош өрөөн Толстойнун хей-ниги. башкы амыл-чорудуламы-биле чарылбас харылааны көргүскен. Манаа 1859—62 чылдарда Лев Николаевич Толстойнун ажытканы школа турган, ол орус келжээ бай чүлү болур, «мында дүдүнген пушкинерин...» — мочосовтарың өрү тыртар» сорулгалы турган. Оң соода он чыл хире үе эртенде ол бажына башкыладин толстойжу талаакчыларының сөөдүн бооп эртен.

Ленинниң чугаазы-биле алдыр-га, ол үениң өзү-чүрүмүңа бажындан калбак массаларың чурталгалзы, оларын ала-чала-гаар көдүрүгөн хөөнерин болгаш таарымчак чоруун кайгамчыкты күш-биле дамчыдып шыдаан чогаалчының Ясная Полянага чурттап турган үени музейниң көргүзү амылчы берип турар.

Манаа, Ясна Полянага чогаалчының кандыг-да мунгаралга алышпаан чаш болгаш элээди чоран амыдыралы эртен, ол «Чаш чораның», «Элээди чораның», «Анык чораның» деп чогаалдарың оңууг-армыча бизжэниңден тодаргай көстүп турар. Ол хунерин дугайың элээди чериниң планнары болгаш чурмаалдары, Лев Николаевичинин авазы — Мария Николаевнаны хун демдегелдери, Толстойнун чагайың чуруктары, «Т. А. Ергольская угбайга турсаатакан» бичин Левушканың шүдүктери, Пушкинниң, Гогольдун, Тургеневтин, Григоровичинин чогаалдарында номчан номнарың даңкылары чугаалап берип турар.

Анык кижинин доктаалын холуңуң үжүү-биле бизжэни «Амыдыралды дүрүмнери» деп ном-да бар. Оң иштинден бөдүнүң келер үени бодал ап олар Толстой-биле он баштай ужуражы бээр бис. «Бөдүнүң сөзүңге өз бол, бир эвес, кандыг-бир чүвени эгелзэн болзуңда, ону тооспай ара катга» деп, анык Толстой бизжэн. Ону бүгү делегейге суралгы чогаалчы бөдүнү чурталгалзының түнени кылдыр күүүсид шыдаан-да. Музейни чымп алганы документиер, демдегел бижилгелер, чагаалар, баштайгы бижилгелер чогаалчыны могаг чок күш-ажылчы, кайгамчык тура-сорукуту болгаш бөдүнүң негелдениң улуз күштүг кижин бооп бистин мурунууска көстүп туруп кээр кылдыр көргүзүп турар.

Толстой бөдүнүң литературжы амыл «Хөгжүдүң дөрт үелери-биле» эгелзэн (олаары «Чаш чораның», «Элээди чораның», «Анык чораның» кылдыр дооскан). Ол мичаарда-ла бөдүнүң хун демдегелдери: «Эңг чок хижир деп бодалды шуут каар херек. Уш, дөрт катал эдери — ол ам-даа өвөөш» деп бизжэн. Шынал-ла, «Дайын болгаш тайбын», «Анна Каренина», «Воскресенье» деп чогаалдарың эгелдери 10, 12, 15 катта кылган эдилери камгалаттынып арткан. Ол бүүнү улуз күш-ажылга чүткүз кылдыр хундүлөп көрбөс аргажок.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУНУ IV ПЛЕНУМУ ПЛЕНУМГА БОЛГАН САНАЛ-ШҮГҮМЧҮЛӨЛДӨРДӨН

Улуг перспективалар болгаш хүннүң айтырыгылары

«Көдө» ажил-агы талазы-биле областтин социалистик хуузагаларынын күсүлдеринин болгаш СЭКП ТК-ның Пленумунда төлөптүгү ужуражырынын дугайында СЭКП Тыва обкомунун бирги секретары эш С. К. Токаян илеккелини талазы-биле санал-шүгүмчүлөрдү калбарган. СЭКП Каз-Хем райкомунун секретары эш С. Шуклин саналынын эгезинде 1963 чылдан бээр районуну көдө ажил-агынын хөгжүдүлүшүндө улуг чедикширини тодаргай көргүскен. 1963 чылда тараанын нияти чымдазы 5,5 муң тонна турганымдан 1960 чылда 35 муң тонна четкен. Ол-ла уенин дургузунда эът бүүдүрeri 1 катан, сүт—5 катан, дүк бүүдүрeri—6 катан өскөн. Ол чедикширинер болза көдө ажил-агынын бугу адырларынны күшүтүп калдыруушкунун хандылар талазы-биле бистин партияныстын а келген улуг хемчегелерини, Тыва обласка партиянын болгаш назаыткы хүн бүүдө көргүзүп турган материал-техниктик дуалаам чыгымын кагай уре-туянаселдери бол-дур дээрин эш Шуклин озапкан демделгези.

Бистин шеддеривистеа турушту, бедик дүжүтү чыл бүү өстүрүп адырнын магалдыкы суггарылга болур дээрин айтыпшыаа, бо талазы-биле чугаа-сооттан боттуг ажил-херекче ам-даа кирбейн турары Каз-Хем районуну чижээндө оратор көргүскен. Сөөлүг чыл чылда районда тараанын дүжүдү доктаамал өвөс, өрүлүп, кудулап турар. Тарымга ээлчештирилген шиндээдине, оң структуралын эде көөрүнче 1961 чылда районуну элээн хей колхозтары эгелеп кирер дээрин ол чугаалаан. Ленин аттыг, «Тилелге» колхозтарга дуалаам чедерин курдугар талазы-биле хемчегелерин алыр. 1961 чылда районуну бугу колхозтары чүгө сортулуг үрезинерин чабар.

Областин сүт ажил-агынын адресинге шыгымын шүгүмчүлөдө эш Шуклин кылган. Ол чер ча буталарын ажилдаа кирер талазы-биле мынчага чедир тодаргай ажил кыл-баан.

Кызыл хоорайны чонун сүт-биле хандырыптыра районуну колхозтары четпес ажилдап турар дугайында илеккели болган шүгүмчүлөдө эш Шуклин хулап алган. Сүт-биле күд-дө хоорай чонун өвөс, харын районуну херекселди кагай хандырып турар бис, оң чугаалаанын инектерин баш санын көвүдлер талазы-биле четпес ажилдап турарымыста деп ол чугаалаан.

Көдөдө тулуг ажилында четпестерге эш Шуклин пленумуну кир-жижиктеринин кичээндө угулаан. Бо чылым Хакас автономуну областин мурунчы колхозтарында болгаш совхозтарында ажилдап турар пресейэн савап-биле кажаа ту-дур дугайында шитирини СЭКП обкомуну херек кылааа боттадыр-баан деп ол чугаалаан. Областин төлөөлөд чери көдө тулугуну таарымчалыг, ажиттыг телевиделдерин ажилдап кылбайн турар. Инектерин баглавын саарына таарыштырган кажаанын төлөөлөд районуну «Тилелге» колхозуне чоруткан. Ук төлөөлөд бистин сепкиликке таарышпаан. Ынчангаш ол кажааны думга төлөөлөдөн өскөрү кылдыр уюрга таарышкан деп эш Шуклин чугаалаан.

Социалистик хуузагаларынын күсүлдеринин контроллар талазы-биле хей-ниити комиссияны тургустунган боордан башка оң чогуу тодаргай ажил кылбайн турарын эш Шуклин шүгүмчүлөдөн.

Дараазында Току райкукомуну даргазы эш Т. Сеиди сеп алган. Оун чугаалааны болза, Току районуну ажилчы чонуну колхозка каттыжа-рынын мурунда мал ажалын берик чорутпайн, чүгө иви болгаш аныама ажиттыг чораян болж. Ам мал ажилы чыл бугу соксаал чок хөгжүп турар. Партия биле чазакты көдө ажил-агынын хөгжүдүр дөшп ол чоруткан хемчегелерини а чызында сөөлүг каш чылдарда, ылаалы сеп-тирби Пленумунда (1953 ж.) бээр районуну колхозтарымыз малынын баш саны болган оң продуктуларын бүүдүрeri 5—6 катан өскөн.

Токуга сүт, эът улаанышкыныг мал ажилын хөгжүдүрерин аргалары бар. Ында олар-белчир, өвт-сиген болгаш сиген керек черлер элек. Ноябрь 1-де байдал-биле алдыра, район курунуге сүт садар хуузагаларын 106 хуу күтүскен азы эртен чымдагызыдан 92 тонна хөйүр, дүкү—120 хуу, эът—98 хуу күтүскен. Эртен ол айларын дургу-зулда колхозтар инек бүүдүрeri оумдаа-биле 1364 кг сүтү сагган.

Район сиген белеткелини планын күтүскен-даа болза, баала берге. Чүте дөш, октябрь 19-та кызын хар чагган, оон соонда чаз чагганымдан хар дожаанын, одаларын бергедеткен. Ынчангаш харын дайбылаар уюрга таарышпаан.

Райком болгаш райкуком көдө ажил-агынын кошкык удуруп турар. Хей тарип боозадырынын планын күтүскенмиз, электри күжү-биле инек саарына, хой кыргырынга ам-даа кирбөө.

Эш Сеиди оон ийай саналыга бо чылым өлүк тыжымалык планын кон-чүг багай күтүскенин турарын чугаалаан. Ноябрь 10-та чедир өлүк тыжымалык планын күтүскен бугу күтүскенге барымдаалаан, партия, совет активизини куралын чыгыш, районуну ажилчы, албан-хаакчылары аныкыра массалык-биле үндүр-дөр деп шитирлөөн.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга төлөптүгү ужуражыры-биле ам 40 тонна сүтү курунуге саарын, эът садар хуузагаларын Пленумуну ажиттылар хуниуге чедир, өлүк планын чыл төнүчүндө күтүскендин хуузагалары турар бис.

Барыш-Хемчик райкукомуну даргазы эш В. Давадор саналыг район бо чылым мал ажилынын продуктуларын бүүдөр болгаш курунуге садар хуузагаларын база малдын баш санын өстүреринин планын күтү-

септээнин маанил чугаалаан. Районда хойнуу 32 хуузу экижиткен-даа болза, хой бүүдүрeri ортук кыргыч, дедир элтер боордан башка, а практиктиг дуза өвөш болур. Салыг ажилынын талазы-биле облотреб-союстун даргазы эш Арланмай-биле чугаалажыры кончүг берге,—кандыг-даа харын бербес. Ылангыя Кара-Хелье бараан чедир машина чугаалажып чадал каан мен—деп, эш Биче шүгүмчүлөөн.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумуну ажиттылар хуниуге чедир Би-Хем районуну «Кызыл тараачын» колхозуну көдө ажил-агынын ажил-ишчилери эът, сүт садар талазы-биле алган хуузагаларын күтүскен дээрин ол колхозтун даргазы эш П. Астафьев пленумуну киржиж-чилерине бүүрүткен. Итинини мал ажилын хөгжүдөр херекте үлүг бер-гелер хой ажилында таварыш турарын ол чугаалаан. Ынчангаш ажил-агынын мурунда туруп турар чугула соругаларын, бирээни болза, хой ажилын муруну одуруге үндүрeri, оун мал ажилыныг мал адыр болдулары болуп турар. Бирги эчелдег хойжуларын ажил-агынын угуландырып бис деп оратор чугаалаан. Ылангыя колхозтун Черби талазында хойжулары амгы үеде бажы чок болуп турар. Оларын өске бригадала хойжулар шы-каш ту-зуунда бажыларын ийи-шү кыштагалар-биле хандырып шитирлөөр бис дээрин эш Астафьев бүүрүткен.

Суттагыт черлерге дошери си-генени тарылгазын калбартыр мал чедерини дык көвүдлеринин чугу-ла куруларыннын бирээни болган ол озапкан демделгези. Ындаг турбуже, бо чугула херекче чогуур кичээлге салдырмай турар. Лю-дери тарылгазын калбартырына тодаргай аргаларын эш Астафьев сүмүлөөн. Оон болап турары-биле эки түнөлдө берип турар «Элесе» совхозка людерни тарылгазын хой хем-чегелер чоруткан, оон өстүрүп ал-дырын үрезинерин областыг кол-хозтарыне болгаш совхозтарыне тардырып чугула болуп турар.

СЭКП ТК-ның Пленумуну чыл-дарга дугайында диндадыгы Кы-зыл хоорайны ажилчы чонуну улуг сеткил ханышкыны-биле үлөүп алган, 10 айларын бүүдүрeri пла-нын 106 хуу күтүскен. Ам хоорай-нын бүүдүрeriлеринде декабрь Пленумунга төлөптүгү ужуражыры болган 1960 чылда чедикширини доо-зар дөш социалистик чырыш улам калбарган — деп, хооруккомуну даргазы эш С. Красный саналыг чугаалаан.

Хоорайдан колхозтарга, совхоз-тарга шед дуалаамчызын көргүзүп турарын, № 1 чүк АТК-ы, облотреб-союз, педиститут шыкаш боттары-ны шыкешп турар черлеринге улуг дузаны чедирип турар коллек-тивтерин болгаш дүжүт ажал алышымынын үезинде үш муң ажал кичи колхозтарга, совхозтарга адалааны эш Красный чугаалаан.

Оратор оон ийай хоорайныг сүт-биле хандырылганын чугаалаан. Чокуу райондардан хун бүү хоорайга 15 тонна сүт кирген турар деп айтышкын бар турбуже, сөөлүг дүкүндө чүгө 3-тен 7 тонна чедир сүт кирип турар. Ылангыя Улуг-Хем райондан хунда чүгө 290 кг, Каз-Хемден 2,5 тоннадын орунуга чүгө 400 кг хире сүт көзүп турар алдыра. Хоорайыг сүт кирер рай-оннар оон чогуунга фермалар тургузарын болаза чогуур. Бир эсе мындг фермаларын тургузар болза, ийаа дуза көргүзеринге хоорайны чонун кажаа-даа белен. «Кы-зыл өртүзүш» совхозтун бо чылым хоорай коошкулдары тараан карто-фель хоорайны чонун барып каскан болгаш хоорайге сөөртүрүшү шү-дөд өвөш болган. Өске ажил-агы-лар картофель тарылгазын хоорайге чоошкулдарын шитирлөөри чугу-ла.

Каз-Хем районуну «Тилелге» кол-хозуну даргазы эш Т. Зайцев боду-рун саналыг мурунчы дуржулга-нын негедерип талазы-биле ажилда-честерини чугаалаан. Оон бодуну удуруп турар социалистик хууза-галарын күсүлдерин контроллар талазы-биле хей-ниити комиссияны чык-тыскы ажилдап келгенин ол дем-делгези. Комиссия бодуну ажилда-чүгө областын көдө ажил-агынын мурунчыларынын чөвөлүлү-галын эрттерери-биле кызыгалар-тыган.

Ол хуралдын киржижчилерин ху-дур алды талазы-биле СЭКП Кызыл хоорукку четпес ажилдаан. Ылан-гыя бот-тыжымалын уран чүдүлдү об-ластыг хуузагаларын түндөс концерттин көдүндө келген малчынар коор ар-га албаан.

Комиссиянын планында көрдүнгөн ичкелерин кодуунда сазыма кир-ригга артыган.

Комиссиянын чамдык келжунерин СЭКП-ның Улус ажил-агынын че-дикшилеринин делегелеринге чо-руза, Казань областын көдө ажил-агынын мурунчыларынын дур-жулгазы-биле танжар арталыг бол-ган. Оларын дуржулгазын өзүгар-алырга, мурунчыларын чедикши-лерин мактал демделгези, оларын бугу-ниитинин ажиттыг болдулары көдө-даа, хоорай-даа партия ор-ганизацияларынын ниити херэ болу-бергенин бүүрүп көргөн бис. Ындаг болганда бистинге чүге ичкелдер кылды болбоз деп, эш Зайцев чугаалаан.

Колхозтарын удуруп кадрлар-биле бажылаар дугайында партия-нын обкомуну-даа, хоорукку-даа сөөл-гү үеде шоолуг кичээлге салбайн барган болгаш мергесжилдик кадр-ларын област төвүндө көдөже кончүт өвөшти чорудуп турар деп эш Зайцев демделгези.

Сүт-Хол район бо чылым малдын баш санын өстүреринин планынын болгаш мал ажилынын продуктуларын курунуге садар хуузагаларын күтүскендин чылдагааны хамык-тыг мурунда СЭКП райкомуну, рай-

куском көдө ажил-агынын өрөгей удуруп турарында, эртен чылым төртүрү малдарын чарыдап тургаш, оон баш санын өвөжеткенине, малдын кызылары болгаш ара са-лары көвүдээдине, яны-бүүрү аарылар-биле демисел чорутпайн, эртен кыштагалашкында хой мал-дар котаранында деп—районун кө-дө ажил-агы инспекциянын кол зоотехниги эш М. Балабай чуга-лаан.

Районуну улуг ажил-агыны бо-лур «Бора-Тайга» колхозту бажы-ларын-биле оон даргазына бо чыл-дыг эгезинде эш Олаа-оолду СЭКП обкомуну чоруткан чүе. Эш Олаа-оол колхозту бажылар хамаан чок, ха-дын кошкаткан, Колхоз бугу чыл-дар-биле жоудуп, районун соңгар дүтүп турар. 5 тонна дүкү чедир адалыг, белеткен сигенни хемчег-елер каш катан мергелеп ковулуктен. Өске черлерге ажилдап шыдаваан кижилерин бир районче чорудуп ту-рарын шык эвөс деп, эш Балабай шү-гүмчүлөөн.

Сүт-Халдуу олар-белчирин ап көвөргө, аяаа өткөр мал ажилын өстүрeri таарымчалыг, мал чедир та-раа четпес колхоз харын өске чер-лерден алыр болганда хаан ажил-дын сайырадыры берге болур деп ол санадаан.

Чед чылдыг ийити чылдыг болуп районуну көдө ажил-агынын ажил-ишчилери курунуге дүк, сүт садар талазы-биле хуузагаларын, эът саарынын куруне планын чедикширин күтүскен—деп, Эш А. Се-рис-оол чугаалаан. Ындаг болза-даа малдын баш санын өстүреринин пла-нын район бугу чүүнөр айы-биле чедир күтүскен.

Районга 1954 чылдан эгелеп ту-черин хойларынны уксаанын эки-жидер талазы-биле хемчегелерин ап келгенин, оон кандыг түнөлдөрин бергенин оратор дыктаган. Бүгү-хоорайнын 78 хуузу амгы үеде эки-житкен болуп турар. Хой ажилын-да мурунчы арга болуп катон ка-жааларын районда күтээр ажилдап, амга дегер 22 кыштагаларда мындг кажааларын туткан.

Хойуну уксаанын экижидер ажил-ды районга 1962 чылда доозар со-рулга салдыган. Ынчан бугу хойлар бири болгаш ийити салгалдыг ук-салары кылдыр экижиткенге тур-ар. Ол үеде хойдан-ла дүк киргил-дизин ортумаа-биле 2,7 кг, хойнуу динг дегизин 50 кг чедирер. Моо-биле черелештир Чаданаанын көдө ажил-агы дуржулга станицызын хой-ларын уксаанын экижидер талазы-биле Өвүр районга боттуг дуза чедир-байн турарын эш Семис-оол дем-делгези.

Хойуну тарып боозадырынын кол-хозтар аразынын тускай черин бол-гаш колхозтар аразынын механик-зацияттыган бригадалык таарым-чегелерге тургузарын өөренип көөрү эш Семис-оол санадаан. Мал чедир белеткеринын районнар аразынын станицызын Өвүрү тургузар дуга-йында илеккели кирген санадык ба-за оратор дөткөн.

Көдө ажил-агы ажиттыкчыларынын профвелед обкомуну даргазы эш Г. Петеримов боду-рун саналыг социалистик чырыш-ты удуруп турарында четпестери чугаалаан. Совхозтарга профвеле-дин ажилчы комитеттери партия организациалары-биле болгаш ди-рекция черлеры-биле делетип, хары-лаа ажилдаптын, социалистик чы-рышты кыры-биле удуруп, харын чамдык черлерде өзү барымдаалаан чорукту болдуруп турар. Оон чижээ «Барык» совхозту кирип бо-лур. Ында ажилчы комитети со-циалистик чырыш талазы-биле чү-дү-даа кылбайн турда, СЭКП райкомуну болгаш совхозта партия органи-зациясы хемчег албайн, харын ажил-чы комитетинин даргаларын хала-арыга өйлөшкөн—чыл иштинде дөрт кичи халашкан.

Совхозтарга болгаш өске-даа чер-лерде коммунист күш-ажыл бри-гадаларынын болгаш ол атты чедип алыр дөш демисел илп турарынын ажилчы партия, профвелед орга-низациалары багай удуруп турар. «Мелегер» совхозка саналыгынын коммунист күш-ажыл бригадалык ажилын удуруптанындан, сөөл-гү үеде ол шүт дүжериңе четкен турда, профвелед обкомуну шү-гүмчүлөд оуну катар тургускан. Өс-кө-дө черлерде мындг бригадаларга болгаш шалымчыларга дуза көргүс-көн, оларын ажилын контролладас чүл бар.

Бо чылым профвелед шүгүм-чи-ле куруттарга (10 кичи, дыштыг) бажыларыне 200 кичи чор-дуктан. Оон иштинде колхозчулар кончүт өвөш болган. Колхозтарын даргалары боттарынын мурунчы малчыларын, хову ажилдачыларын, механизаторларын куруттарын чедир баштыгыла бажынар-ынче дыштандырып чорударын бо-даас, путевка алдыр дээрге, хоон чок болур-дур. Чижээ, Галды районуну «Совет Россия» колхозуну даргазы эш Турге-оолду дөрт пу-тевка алдыр дээрвиңке херекке албаан. Моон соңгар мурунчыларын дыштандырыныче оза сазыш салза чогуур.

Пленумга оон ийай СЭКП-ның Чоон-Хемчик райкомуну секретары эш К. Дилгизжэ, областын план ко-миссиянын даргазы эш И. Томя-нин, «Элесе» совхозтун директору эш А. Бересев, Улуг-Хем районуну көдө ажил-агы инспекциянын начальниги эш В. Селецкий, эът-сүт болгаш азы-чөм үлөтүрүшүн об-ластыг эргелелини начальниги эш М. Маркин, Тес-Хем райкукомуну даргазы эш О. Оолак, областын са-дыг эргелелини начальниги эш К. Кошкарор, СЭКП обкомуну секретары эш М. Мендуме, ВЛКСМ обкомуну секретары эш В. Чирков олар база санал бергенер.

Дүң, ноябрь 19-та пленум «Аны-яктар ортузунга кичизидилетип ажилдап байдал болгаш оуну эки-жидер хемчегелер дугайында» айты-рынын чугаалажып, оон-биле ажилыш дооскан. Бо чугаалашкан айтыр-гаш талазы-биле делгерге док-тааларын хуулап алган.

Талдыг «Тилелге» совхозу-нун перспективасы аажок улуг. Ол моон соңгар улам хөгжүрүшүн тал-лазы-биле магалдыг улуг шурааш-кынын бүүдүрeri турар. Ол сов-хозтун мурунда ачаа турган колхоз дөңгүн-ле 3-4 муң гектар тараа та-рып турган болза, совхоз бо чылым 17 муң ажитыг чегре тараа тараан, а келер чылым 25 муң ажитыг гек-тар тараа тарып деп белеткенип турар болгаш моон соңгар оон та-рылга шөлу 36 муң хире гектарга чедир калбарар.

Оон-биле кады Кызылдың бус турбиналыг күштүг электри стан-циянын шүгүмү ам удаас ачаа чедер, ол шүгүмүн ажиттыкшык соонда совхозтун сүтү дүн-хүн чок чырып бээр, а амгы биче күш-түг электри станицыны-биле ажил-дап чадал турар пилорама болгаш совхозтун электри күжү-биле ажил-даар өске-даа бүүдүрeriлерди дилри бээр. Бо бүүнүн түнөлинде совхоз бургунара магалдыг шураашкы-нын кылбайн калчар!

Ам безин совхоз сүтүрүнү барык хуниугу чыгыш чартынын турарын, ийнда чаа бажыларын хойу-биле немей туттунуп турарын кичи кай-гаар. Ол ийкеш совхозтун ажил-чыларынын амдыралынын денели-л улам-яа бедип турар. Бүүнүгү чылым чаа-ла кырыш чок чыпты-гыр, чангыс өрөддик, безин кладов-камы чок биче бажыларга чурттал-турган ажиттынар ам боттарынын бажыларын ийи-шү өрөддерлик кылдыр алгыдын, иштин, шалызын кылга тас кылдыр бүүдүп алгылаан, олар удуруп, угулар турар, чедерин өрөддерлик. Бажынар иштинин арып-салын аажок, бети дөргө-лө шү-дөрт демир орунларынын таарыштып салгылаан, орун бүү-зүн улуг эрктингү плөш чоорган-нар-биле кончүг чараш кылдыр эт-кен, оларын кырында ийи-шү сяр-дыктарын хөдү каакш, салгылаан каан. Ындаг өрөддерге шала кир-дик идик-биле кире берген кичи шынап-ла базар, баар чер тыппай баар.

Бо бугу совхозта партия органи-зациясынын чокта чаа болган от-чөт-соңгудалыг хураалыга дем-леткенин. Партия организациа-нын секретары эш Калзан отчөт илеккелине совхозтун ажил-агынын амгы байдалын чаа чугаалаан. Оон механизаторлары чакы тарыл-газы 8-10 ажитыг хуниунинде орга-низация дооскан болгаш бо күзүп бир гектар черден ниитизи-биле 8,3 центнер дүжүтү алган, курунуге 6671 тонна тарааны саткан болгаш келер чылым тарып бугу үре-зини 100 хуу белеткен алыр арталыг болган. Ол ийкеш малга чедир белеткеринын планын совхоз 100 хуу күтүскенди алган.

Совхоз бүүдүрeriлеринин мурунчы-лары механизаторлар Сендаа, Ху-ралбай, Чеботарев, малчынар Буу-лар Норбу, Оюн Шойлаа, саянчылар Монгуш Кара-кыс, Демчик Чейейлаа шыкаш өске-даа кызыкам ажил-иш-чилерин коммунист боттарынын отчөт-соңгудалыг хураалыга адал, оларга чоругаралыг турганнар.

Ажитчыларынын ортузунга со-циалистик чырышты организаа-тар талазы-биле партия организациа-зын отчөттүг үеде черле багай өвөс ажилдаан. Киргүзүп болгаш хуниугу-лел самбыралары совхозта докта-ам үнүп турар, ажил-агынын тусту-ту адырларына социалистик чы-рышты организаап, оон түнөлини үндүрүп, мурунчыларын илерелин, оларын ашка-биле шаппап, шилчир кызыл вымпелдерин тыксып турар.

Партия организациаынын бюро-зууну болгаш совхозтун дирекция-нын чедир кылбайн, оварын көр-бейн турар ажилдарын коммунист чөптүгү-биле илерелип, шыгыны шү-гүмчүлөп, ажиттыг саналдарын бер-ип турганнар.

Чер ажилынын културамын сов-хозта ам-даа чавыс. Черли кыдыра аңдар, ооргалар чүдүлөр бо чыл-дын чакы тарылгазынын үезинде тургулаан.

Совхозтун мал ажилында улуг четпестер ам-даа үргүчүлөп турар. Малдын уксаанын кандыг үг-шигил кылдыр экижидер дугайында кыл-дынмын турар ажил барык чок, ол ийкеш мал ааргалары-биле демисел аажок кошкы, малдын ажаалдазын-да четпестер хөй. Бо чылым төртүр 100 хойдан 63 хураган, 100 инек-тен 58 бызаа алган чорукту чүгө оон-биле тайылбырлап бөлүр.

Совхоз директору эш Кара-оол чамдык тускай өртенгилерден не-гедө сабайн келген, оларын кичи-чээр ажилдап турарын ол четпес контролдоп турар — деп, хой ка-дратчызы эш Норбу шүгүмчүлөөн. — Малдын уксаанын экижидер дугайы-нда бисте кандыг-даа хемчег алдын-майн турар, ол хирезинде совхозтун улуг зоотехниги эш Бакуменко бо чылым шоолуг ажил кылбайн, ара-галдап чылбаан, ам динызарга ажил-дап үнүп алган, моон чоругурунга бе-леткенип турар-дыр—деп, ол база чугаалаан.

Совхозтун улуг мал эмчизи тур-ган эш Чымыр Отур база-ла харын-саалга чок ажилдап, аргалаар чо-рукка хандып тургаш, күзүн шөлө-ө алган, ол хөвөр чыткен. Сөөлүг үеде динызарга ол өске областа барган болуп турар. Ол дугайын сүт-бараан ферманынын учетчини эш Иймжак болгаш өске-даа коммунист шыг-гы шүгүмчүлөөн.

Мал ажилын механизастаар ду-гайында совхозта кылып турар ажил барык чок. Электри-биле инек саар

аппаратты садып алгандан бээр ийи-чыл ажитып турар, бо аразында ол анаа туруп келген. Ол ийкеш мал-чынынын шалынын чүгө өзү бар-ымдаалап төлөп берип турар, мал-ды дендилээр, өзүлде, семиттерден барымдаалаар чурумун боттадыр-байн келген.

— Малдын ажаалдазынче партия организациаы, совхозтун дирекция-ны эи-даа шоолуг кичээлге салбайн турар, мен өг-бүлөм ишти-биле кады болза малдап турар бис, оларын кышкы кажааны ам-даа чок — деп, коммунист эш Мактал шүгүмчүлөөн.

Черле ийкеш эрги кажааларын чаар-тып, эки септээр дугайында ажил багай чоруп турар.

Ол ийкеш малчынынын амды-рал-чуртталганын кичээлгелерин четпес салып, оларын кыштагал-рынга таарымчалыг чуртталга ба-зынчыларын кылбайн турарын, атын хөй малчынар ам-даа өглерде чурт-тап турар чорукту коммунист чы-дын-биле шүгүмчүлөп турганнар.

Совхозта ажилчы комитетинин адресинге шыгыны шүгүмчүлөдөр болган.

Профвеледин чыдырынын төлөп-ле турар, а марказын терас билетке чышырып бербес боор-дур, каан билемдеде эири чылдап бээр марка чышыртырмаан—деп, ком-мунист эш Казак Кек-оол чугаалаан.

Совхозтун ажитчылары 500 ажит кичилден чүгө 266 кичи профвелед келжуну болуп турар, а келжуну дадырып профвелед келжунеринин чүгө 20 хире э-зү хавыртып турар, а директор эш Кара-оол биле ажилчы комитетин-дин келжуну эш Седеи-оол олар кайзы-даа 17 айлар дургузунда, кол бухгалтер эш Маслов 19 айлар дугузунда дадырып төлөөлөөн. Инек ферманынын ажитчыларындан профвелед дадырып хавыртып турган эш Херел Биче-оол 331 рубльди хуузунда сачмыгдан. Док-таамал ажилдаар бүүдүрeri чөвөлө хуралы совхозта мынчага чедир тургустунмаанын кичи кайгар.

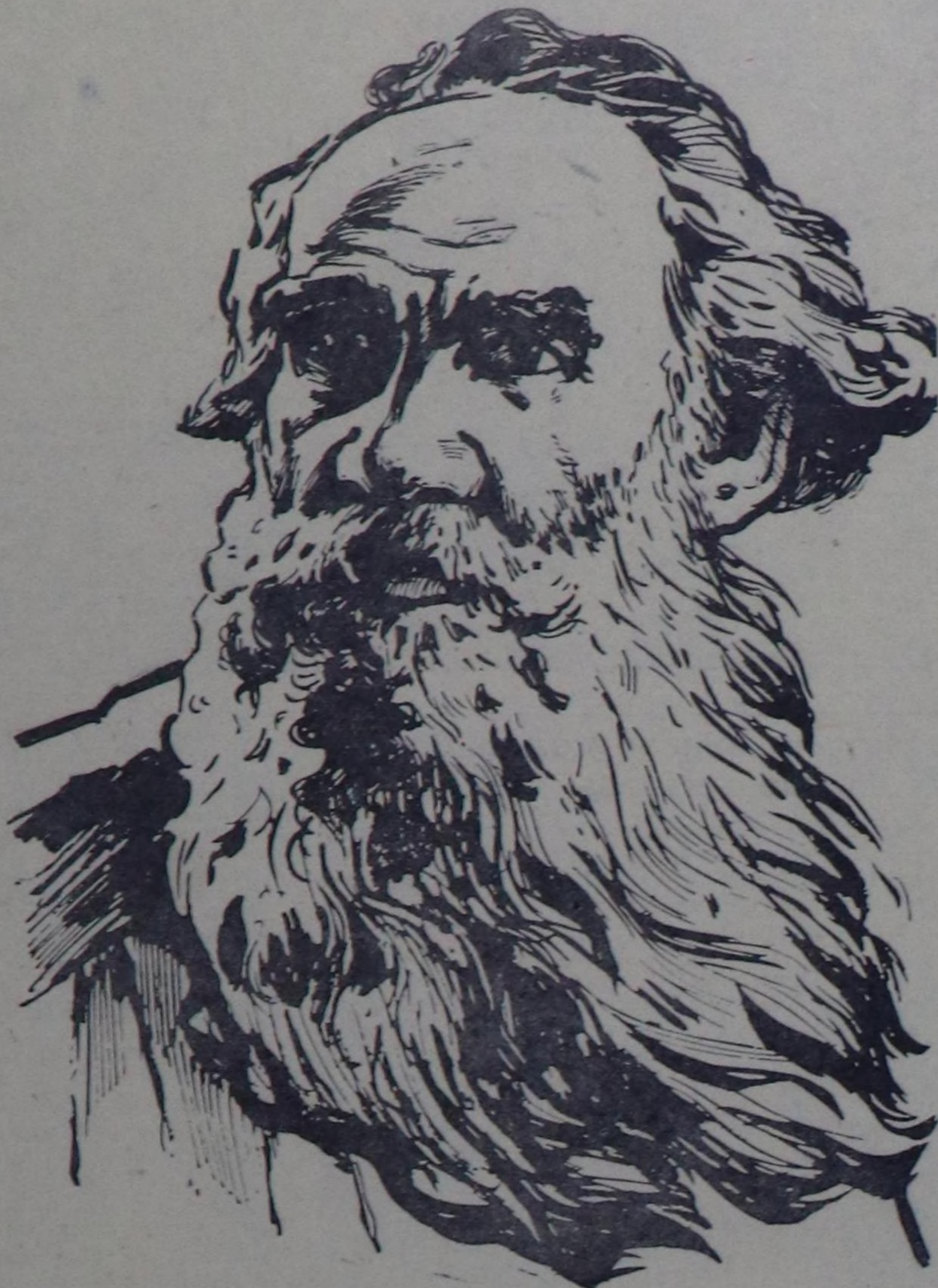
Сөөлүг үеде профвелед келжуну-нин ниити хуралы үр үеде бол-баан.

Мал кыштагалдышкынында, тех-ницион ажаалда, кадалаалында улуг четпестер барын саал берген коммунист шыгыны шүгүмчүлөп турганнар.

Бо бугу четпестери чайладырып ийиди улуг перспективтиг совхоз-тун мурунда бо хуниере аажок чү-гула айтырып болур, мынчанга пар-тия организациаы-даа, дирекцияг болгаш өске-даа коммунист шыг-гы шүгүмчүлөөн.

Мал ажилын механизастаар ду-гайында совхоз

Л. Н. Толстойнун мөчээниден бээр 50 чыл болганынга

Толстой-ол дээрге бүдүн өртемгей-дир... М. Горький

БИСТИН ЧУРТТУН ЧОРГААРАЛЫ

Улуг орус чогаалчы, делегей ли-тературазынын гениин Лев Николаевич Толстойнун мөчээниден бээр бөгүн, ноябрь 20-де 50 чыл болган.

Бистин социалисти Төрөөн чуртувустун улустары оон азын улуг чоргаарал-биле болгаш белки хүндүктел-биле адап турар.

Тинде тыва улус база-ла улуг орус чогаалчынын чогаалдарын бөдүнуң төрөөн дилынга улуг өөрүп, чоргаарал-нып турар.

Бүгү делегей номчуп турар

Бүгү кижини төрөлгөтөнни культуразынын өргүнчезинге Л. Толстойнун чогаалдары оза черин ээлеп турар.

Тыва дылга

Л. Н. Толстойнун чогаалдарын эң-не баштай тыва дылга 1940-47 чылдарда окулдуруп эгелзэн.

Л. Н. Толстойнун дугайында

«Л. Н. Толстой крепостниктирг эргениң үезинде-ле улуг чурукчу болуп илереп үнгөн. Чартык чүс чыл амыг үеде бөдүнуң литература амыл-чорудулганында оң бергени наш-наш гениинг чогаалдарында революция мурундагы, эрги Россияны, 1861 чылдың соонда-даа чартык крепостниктиг болуп артык негээ Россияны, помещик болгаш тараачын Россияны ол нургулайында чуруп көргүскен.

Толстой — ол дээрге бүдүн өртемгей-дир. Толстойнун билбейн чыт-каш, кижини бөдүнуң чуртту-ну билер мен деп болбас, бөдүн культурун кижини мен деп санатты-нып болбас.

«...Бо делегей дээрге, кайгам-чыктыг өөрүшкүлүг менге деле-гейлериниң бирээни-дир, бис ону бистер-биле кады чурттап турар-ларга база аңаа бистин сөөлү-үсте чурттарларга улам кай-гамчыктыг болгаш өөрүшкүлүг кылдыр чүткө кылып шыдаар эвес, харын кылар ужурулуг бис.

В. И. ЛЕНИН.

М. ШОЛОХОВ.

КИНОДА

Л. Н. Толстойнун дугайын, оон азын-чорудулганын дугайын, оон ады-биле холбашкан төөгүлүг чер-лериниң дугайын чугаалап турар элзэн каш кино-чуруктар бар.

Х. БАЙНАРОВ.

А. М. ГОРЬКИЙ.

РОМАН РОЛЛАН.

К. И. ГОРЬКИЙ.

Л. Н. ТОЛСТОЙ.

Л. Н. ТОЛСТОЙ.

Л. Н. Толстойнун чогаалдарын кижини бүгү улуг хандыкшы-биле номчуп турар.

Көдээ клубта

Чөөн-Хемчик районун Хорум-Дар көдээ клубун амылдаткылары улуг орус чогаалчы Лев Николаевич Толстойга тураскааткан хүнге эки белеткенген.

К. ДЕЛЕГ-ООЛ.

Чехословакиянын үшкү беш чылы

ПРАГА. (СЭТА). Национал хуралдын дортуу сессиясы Прагада аяктыган.

Сессиянын чугалажып турар кол-ла айтырымы — республиканын улус ажыл-агыйн жеткере ринер үшкү беш чыл лавиници дугайында чазактың хоюлу төдөлдө.

Чазак дарагынын оралачымы, күрүснин план комиссиянын даргазы Ш. Шимунек бө айтырч галазы-биле улуг келгекс кылган.

Илеткелчинге демдегезини бөл-дө, Чехословакияга социализмин долузу-биле тилгизинге үшкү беш чыл паны үйлештиктен.

Үшкү беш чыл лавиници дугайында хоюлууну төдөлгелерин айтырган кол-кол орулгаларын С. Шимунек толарагы-биле чугалаган. Беш чылларын дур-

гузунда национал орулга 42 ху-дан хөй катар өтөр ужурау. Оа-ла үенин дургузунда үлетур бу-дурлуулунунгемчээлин 56 хууга улгаттырарын көргөн, а көзөз ажыл-агыйын бугурулузун — 22—23 хууга өстүрер деп айткан. Ол ышкаш туугу ажылдарынын кемчээли 41 хуу калбарар. Рес-публиканын чуртталга фондуз 482 муң квартираларга көвүдөз. Чонуну хууда кергелели 30 хуу өтөр.

С. Шимунектин оон ынай чугалааны: үшкү беш чылдык ди-дим орулгаларынын күссетинге өске-даа социалистик чурттал-га, эи маваны делегейге баш-тайгы социалистик күрүне — Со-вет Эвилели-биле ахы-дуумалыш-кы кады ажылдажылга даяны-рыстан хамаржырын долузу-биле угаал билер бис.

ДАШТЫКЫДАН ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

Исландияның каттышкан профессорлелериниң 27-ги конгреси Рейкьявиге аяктыган. Оларнын хүрээлинде 30 муң ажыг кийи сапаттыгып турар. Конгресстин 340 төмөлдери чазактың экономикагит кемчелериниң уруктарын чугала-жып көөр, ол уруктар ажылчы чинаарнын амьдыралчы дешелиниң дыкма кудуларынга болгаш ажыл чок чорутуң улуг айыманыга че-дирген болгай.

Барыын талакы күртүлелеринг әжелел шериглериниң Барын Гер-манияның девискеринде доктаамал чорудуп турар шериг өредилгелери аажок улуг когаралды чедирип ту-рар. Боян парлаганың дындагып турары-биле алмрга, чүгле анган шериглерин өредилгезиниң безин чедирген когаралы 2,1 миллион хи-ре маргаа сапаттыгып турар. Англи шериглериниң кузун болган өмөтү өредилгелериниң үезинде ГФР-ниң 35 хамаатылары балыглат-тырган.

Сонгу Вьетнамда өрте чазар риниң ажап алышыкыны долузу-ла. Мажуларын хөй нурутуула гектар черден алган дүжүт 22 — 27 центнер, тодарагыларга өрткөн чамызындан 4 — 5 центнер хөй боуду турар. Күрүне ажыл-агыйла-

рында гектардан 41 — 50 центне-рин чып ап турар.

Пресса Латина агентилелдин дындагып турары-биле алмрга Бра-зилияның Сан-Пауло хоорайнын политикатг полицияны хоорай тра-нспортунуң ажыл төлөврин 45 хуу бедилерин негезин амьдыралчылар-ның ажыл ооскадышкынының 500 ажыг кижикчиерин тутуң хорут-таан.

БУР-пун Күрүне Чөвүлелениң премьерияң оралакчыы Ли Сань-яньның чазанын Бугуар Куба Республиканың национал банкыны-ның президентинг Эрнесто Гевара баштаан чазактың экономикагит тө-лөлдери Пекинде чөдө берген.

Шлезинг-Гольштейн (ГФР) черниң администрация суду Гитлер-ниң чазаның юстиция министр чор-раан Шлегельбергеге ай санында 2.894 марка кемчээлиг пенсияны тыпсып турар дугайында шиттир үндүргөн. Судтуга бө шиттири бугу-ниниңиң элпесиниңиңиңиң бол-дурган деп «Франкфуртер рундшау» солун айтып турган. Шлегельбергер 1942 чылда пенсияге үнер үезинде Гитлерден 100.000 марказы «бе-лек» кылдыр алаанын солун салгы-дырып турар.

(СЭТА).

Лаоста байдал нарыыдаан

ХАНОЙ. СЭТА-ның корреспондент А. Силаниния дамыкчыы Луан-Прабуда америк империалис теринг агентилериниң организаация шынгыр үйүзүн Лаоста байдалды шынгырды-биле нарылган. Амгы үеге чедир-ле куртуга бугу-ле Де-вискээр Сам-Нөв болгаш Бейтала мөжүрчилериниң анылазы шүлүзү үйүзчилериниң хоулуда турар. Оа хамака чок Вьетнаминин боудула белла бир бөлүк офицерлер — Фунг Носаванын талалакчылары эргеле-тин белеткел турар деп медээ кээп турар аларган.

Оон-биле чергелештир үйүзчилер америк чөвүлекчилерин болгаш офицерлерини куткуду болгаш дорту удуртууга-биле Вьетналың шабар халдашыкыны дүвү-далаш-биле белеткел турар.

Патет Лаовун шериглериниң от-арытарыме халдашыкылар база улам көвүдөз. Үйүзчилериниң хо-лууда турар девискерлерде патриот-тарын ичкер-сүрери болгаш алмгы кыны калак кемчээлиг чоруп ту-рар.

Америк империалисттер үйүзчи-лерин ачка-хөргөң-биле хандырып. Таламаланын девискеринде бөч-челектерин болгаш ок-челектерин чорудуп берип турар. Үйүзчилер-иң шериглеринде америк офицерид боттары-ла Фунг Носаванын шер-иглерин сурган, оларны үлгелени-кениери урууу турарлар. Таламаланын Муруу Лаоске шериг чүк-терин алпар чорган бир самалтуу Лаосту чазак шериглерини дүжүр атканын «Патет-Лаовун үтү» ралды дамыкчы. Чонуну хөргөлдөшүн Бугуар алмрга, ол самалтука дорту америк офицерлер чорган.

Фунг Носаванын талалакчылары шериг күжүн амытал алгаш, ха-яны база абадал турар. Бичанган олар Суванна Фуманын чазаны дү-жүргөш, Фунг Носаванын талалак-чыларында чак чазакты тургу-зурине оуу абадалары оралажып турарлар.

Лаостуң кожа чурттары — СЕАТО деп агрессия бөлүгеленишкенин ке-жигүнери күрүсөргө боттарынын үлгеленишкенири база катар иде-пейкейткес. СЕАТО чөвүлеленин ке-жигүнери Бажикка элчег чок ху-ралыга чыгылаш, Лаостуң хөргө-лө-ринге дорту-биле холгаарлар дуга-йында аватаргыч чугалажып ту-рар.

Байдалды бергедеп келгенин ба-рымазалап, Суванна Фуманын ча-заа элени шиттирлиг хөдөлүн чө-лөш, Чазактың ола хуралын амы-дырлаш, ажаз тургустулул келген бай-далды чугалашык. Ол хуралды оонда улускы дайгырыг үндүргөн болгаш Луан-Прабуда шериг үй-мөңүнүн удурткучларында ала-дашыкы-биле хамака үндүргөн ке-жигүнери даа шиттирлерин чөккө че-ри күлөзө албасын мыла айткан. Тайымын болгаш нейтралитеттик политикагы чорударында шиттир-дин чазак база катар балыктаан.

Америк империалисттерин болгаш СЕАТО талазы-биле оларны эвелел чилериниң Лаостуң иштиги хөргө-лө-ринге дорту-биле холгаарыкымын Лаостуң тайымын аныкшылдыг ко-жарын шынгырды-биле дүвүрелин

турар. Ол агрессия үлгеленишкенин болза оларнын айым чок чоругуа дорту кыжамышкын дээрин билеп турар.

Вьетнамын Демократтыг Респу-бликанын Даштыкы керестер ми-нистерствозунга медделенинде чуга-лап турары болза ВДР-ниң чазан америк империалисттерин болгаш оларнын кара-айкында эртпейти ту-рар чурттарыны үлгеленишкенири шынгырды-биле буруу шапал көрүп турар. Бичанган Суванна Фуманын чазан болза Лаостуң кара чангыс дүрүм Бугуар чазан деп санаыш-кымын, Женева дугурулгаларында көргө-нү Бугуар ол чазакты тайымын, нейтралитеттиг болгаш наюно-нал чөпшөргөлтөгиде политикагы чорударыне улганга кужаншыкы-нерин детал турар.

Лаостуң улугун деткип, агрессор-ларын оруун дугулар талазы-биле оларга дулааулашык болгаш Лаоска, Индиз-Кыдатка болгаш бугу Му-руу-Чанг Азияга тайымын кайта-ларынга дулауларине Нөв Лао Хак Сат партияны Төп Комитеди деле-гейинг тайымын аныкшылдыг болгаш демократтыг күштерин кыйгырган.

Американнар чанайшчилерни чөпсөглөп турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилениниң корреспондентиниң Тайбейден дамыкчыы-биле алмрга, Тайванда америк шериг чөвүлек-чилерин консултантыг бөлүгүнүн чачалыкын генерал Честер Даллен Чан Кай-шынга чөпсөглөп күштери атомунт дайымы чорударында өрөсип

турар деп чөокта чаа меддегез. Чанкайшын чөпсөглөп күштери АКШ «чаа чөпсөк-биле» чөпсөглөп турар болгаш бөлүк чанкайшынчи офицерлер «шкээ» деп башкарыкы саркарлары амьгаларын Каттыш-кан Штаттарда өрөсип турар дээр-зин америк генерал база дамыкчы.

КНО-нун чигине секретари Хаммаршельд Аймыл чок чорук Чөвүлеленин шиттирлерин боттагыларда колонизатор-нун туружун элзеш.

Капиталист: Силерге улуг алдгелерин салып тур бис, кичээш-ле көрүкө, дээрти Хаммаршельд. Чүрү С. Чистяковту. СЭТА-ның фотохроникасы.

ТЫВА АВТОНОМНУГ ОБЛАСТЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕДИНИҢ КҮҮСЕКЧИ КОМИТЕДИНИҢ

Кызыл хоорайга чаагайыдылганы чорударынын, арыг-шевер эвес чорунка удур демиселдин дугайында №150 шитпиринден

Былалыа күссөдө шиттирлерин үндүрер дугайында РСФСР-ниң БТКК-ниң болгаш УКЧ-ниң 1931 чылдын март 30-ле үндүргөн Дүрүмү барымдалааш, ажылчы чоннар депутаттарынын Кызыл Хоорай Советиниң күссөкчи комитетини шиттирлери болза:

1. Албан черлеринде, организаацияны удурткучуларыга болгаш түс-түс бажынарны элзегине күлүлдери болза:
- Кодан участкалары болгаш оларга хамаржып турар кудумчуларын, тротуарларын, эртер черлерин чогуур корум-чурумун болгаш арыг-шевер байдалга гудар, оларны аштагылаш хуниң чорудуп, доктаагыттын санитар чуруму сакчы:
- Бажы кодымын бүрүзүнө арыланып бажынарнын, чуунду болгаш бок төгөр черлерин аштагылаш чогуур өй-шавыда чорудар:
- Бажы кодымын хамаржыкы тротуарларын, дожуң чогуур өйүдө аштаа болгаш оларга элзегини чажар.
- Кудумчаны чогуур корум-чурумун болдуруп, шүчүктүг халыктарын, бугура салыр тавак маыштарын кылар, шиттиниң суг узар бөдүрэлери түрүзү:
- Бажынарны болгаш бажынарда хамаржып кылган чүдүлери: улуг экистерин, херим халгаларын, херим жаадаларын, арылаларын, кырылар кылгыларын, суг агар хоолдарын, соңга хаажыларын, бажынар халгаларын бүрү-бүдүн тургузар.
- Тротуарын карын болгаш ботун аштагыларын бажы кодымын болгаш тудуларын бүтү участкаларыны нинти узун дуртуга болгаш доора-ачык шүлүзүгө чорудар.
- Тайылыр: атыбче доктар черлерин, ол иштин Ленин, Кочетов, Ажылчы, Шетинга кудумчуларын бүтү узун дуртууну. Чүдүлү, Кои-сомолская, Интеациональная кудумчуларын Кызыл партизан кудум-чузундан Ажылчы кудумчулууга чедир кемизин херим аштап, арыг-ше-вер тургузарын чаагайыдылганын конторазыга күлүздөр.
- Арыланып бажынарны аштаан дээш хөчтө итүртүбөс коммунал болган албан черлерин бажынарны чөпсөглөп алган кижилер, ол ынкы хуу бажынар ээлери кажаз-херим шити, тротуарларын херим бол-гаш ботун боттамын күжү-биле аштаар.
- Бүтү хөй-инти черлеринге арыг-шеверин салгырыга эргөжөк чүтүдө байдалды хандырып, таапкы сазыны каар уриларын, бок төгөр хааржак-

тарын, чаралдар азар самбыраларын (гумбаларын) тургузарын чаагай-жымыла конторазыга, хоорайын чуртталга эргелениге, салды болгаш жүлгүра-амьдыралды албан бугуруле черлеринга удурткучуларыга күлүздөр.

5. Кюскаларын, ларктарын бүрүн-бүдүн байдалга, а оларга хама-рышкан долганга 5 метр черин арыг-шевер тургузарын садыг четкилериниң ажылдакчыларыга күлүздөр.
6. Хөрүр чүдүлөр болза:
- Автомобиль болгаш чык транспорту-биле хоорайга хирлиг чорү-рун, кудумчуларын хирлендирип ботталдырыптерин болдурубас кемчелер-ин албай ботку, төктүр болгаш суук чүдүлдерин кудумчулардал сөргү-рүр хөрүчө. Аыттарын транспортка ажылга турар организаациялар болгаш албан черлери өлөк шоодайгыжакын азы өлөк дозар хааржактары ажыл-дап болгаш оларын шапак, тергеге дерип кылар ужураус:
- Тускайлап айткан черле өске хоорайнын девискери туттумуп ту-рар черлерге хамаржыкы эриктерге өлөк, хүд болгаш бок төп болбас;
- Тротуарлар кырынга болгаш кудумчуларын шимчөөшкөн болур черлеринге ыш дүжүрени болгаш гудуг тургузуп кыларын хоруур;
- Тускай айтп доктааткан черлерге чаралдар, афишалар, плакат-тар азырын, кудумчуларга, кажаз-херим шитиге, ларктарга болгаш өске-даа хөй-инти черлеринге таапкы сазыны, ажаз сазынын, тоорук карты октары болдурубас;
- Кажаз-херим шитиге, ол ышкы тускай дерип кылган чер бажы-нарда, кажазаларга нектер, хаванар болгаш аыттар тудары хоруур.
- Бо шиттирде айттыганын чурумарын үрэн буруулаг кижилерин сакшылар, азы 100 рубль чедир штрафтар айнык, чок-да болза эли-казар ичкерлиги 30 хууң кылар.
- Бо шиттирдин күссөлдени конторазылар хоорайын коммунал ажыл-агый кылдыныт, хоорайны сайтар-эпидемия станцияныга бол-гаш шагдаа организаацияга күлүздөр.

Ажылчы чоннар депутаттарынын Кызыл хоорай Советиниң күссөкчүмун даргазы С. КРАСНЫЙ. Ажылчы чоннар депутаттарынын Кызыл хоорай Советиниң күссөкчүмун секретары Ф. ЖИТКОВ.

РЕДАКЦИЈАНЫ АДРЕСИ: Кызыл, Шетинга кудумчузу, бажы №3 ТЕЛЕФОНАРЫ: редакторун 24-63, редакторун оралакчынын 35-24, пропаганда кылдыкын 23-54, харысалгалыг секретарынын болгаш харысалгалыг дөжүрүнүн 23-35, өкөзө ажыл-агый, үлетур болгаш транспорт кылдыктерин 25-38, партиязы-амьдырал болгаш культура- амьдырал кылдыктерин 37-13, шитки информация кылдыкын 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг кылдыктерин 21-27, антажылдакчыларын 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 21-47. Солун келбейн баргада 32-75 телефонче долгар.

Чагаалажып ойнаар хөл-шыдыраа маргылдаазы

Чагаалажып ойнаар хөл-шыдыраа маргылдаазы чангыс черге салыр маргылдаа-биле барык-ла дөмей. Хөл-шыдыраага чагаалажып ойнап турар кижилер көшкөн көжүн удурланыш-чымынга чүгө чагаа дамчыштар чорудар. Чагаалажып маргыжар шы-дыраа маргылдаазына ажаз маргыл-даагы ышкып шах-үе өрте берги — деп девисктерин түрбас болгаш са-лып турар ойнау анализтер көөрүң-гө дулазыт.

Ылың маргылдаага кирешкен шыдыраачы кийи ботунуң квалифи-кацияны I разрядка чедир бедилди болуп болгаш кандидат балдын база алыр эргелиг. Кымын кым-биле ойна-ларын СССР-ниң Төп хөл-шыдыраа клубу айтып бээр.

Чыл санында-ла СССР-ниң Төп хөл-шыдыраа клубу III, II, I разрядтын шымдыраачыларынын чагаала-жып ойнаар маргылдаазын органи-заастап турар. Бо маргылдаага III раз-рядтын шымдыраачымын чүгө III раз-рядтын шымдыраачымын-биле ойнаар, а II, I разрядтарын база ылың.

Бирги разрядтын шымдыраачылары-ның тилгелери СССР-ниң Төп хөл-шыдыраа маргылдаазынын чартык шүдүле маргылдаазына киржар эр-гени алыр.

Хөл-шыдыраага чагаалажып мар-гыжарынын делетей маргылдаазын база эртерип турар. Чагаалажып шымдыраачыларын делетей чемпи-он аты совет гроссмейстер Рагизин чаалап алган.

Чагаалажып ойнаар маргылдаага киржар күлүлдү III, II, I разрядтын шымдыраачылар СССР-ниң Төп хөл-шыдыраа клубунге (адреси Москва Г-19, Гоголевский бульвар, 14)

Кара-Хөлдүн шымдыраачыларында

Бай-Тайга районы «Кара-Хөл» болуп келген эш Дырдыл бо тыпкы колхозтун дээр шымдыраачыларын маргылдаа болган, ажаз шү-тү 14 киж кирешкен.

Маргылдаанын түнелениге, эр-тен чылдарда ол колхозка тилгечи С. САРЫГ-ООЛ.

1960 ЧЫЛДЫҢ НОЯБРЬ 30-ДЕ КАЗАНЬ ХООРАЙГА 1960 ЧЫЛДЫҢ АКША-ЭТ-ХЕРЕКСЕЛ ЛОТЕРЕЯНЫҢ ОЙНАШКЫНЫҢ ТИРАЖЫ БОЛУР

Үш рубль-биле «Волга» азы «Москвич» автомашина-ны, пианинону, соодукчуну, даараныл машинаын, хө-висти, хөп чуур машинаны болгаш өске-даа үнелег эт чүдүлдерин ойнап ал болур.

Лотерея билеттерин салып алырын утпанар. АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ ЭРГЕЛЕЛИ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

Ажылдыралдың ОРЧУ

деп кинону көртүр.

Маронкода болгаш Тунисте ту-рар дөмөк негезин ажирагерге совет профессорлелериниң белетке-рин «Фатеж» деп совет теплоход-мейн чедир берген. Аларган чүктерин аразында — машина-лар, идиштер, хөптер, азы-чөм продуктулары бар.

Чигоринге тураскаал кылдыр

САРАТОВ. Манга сурагылг мөкө-лөр, хоорайларын чемпионны Россия Федерацияның Милал Чигоринге тураскаал хөл-шыдыраачы-ның шыраак командаларынын мар-гылдаазына киржир-биле чедип кээзөр.

Ол шымдыраа талазы-биле мөргө-жиди күрүзүг чачыл болган мар-гылдаа үш чыл болгаш-ла бир кат-тал, үш чыл-биле эртип турар; шылды, финалга уверенин мурун чарын болгаш шүдүле маргылдаар болур.

Саратовка болур шүдүле маргыл-даага ноябрь 17-де Россияның Ев-ропа кеөөдөн алды командалар киржирер (оңч иштиле Москва болган Свердлов облустарында база Сибирь зонасында ийи коман-далар киржирер).

Команда бүртүгүнүн составында 5 эр, I хөргөжөн, I анык оол бол-гаш анык уруг кирип турар.

Россия Федерациянының шыраак командаларынын маргылдаазын дол-галдыр ойнаар чурук-биле чорудар азы команда бүртүгү чеди жура-жымыларын эртерип.

Тилгеп үнгөн командага шымды-раачын Россия Федерациянының турускаалын мөңгү кубукту тыпсыр. Ол болза, Ада-чүрттүн шылдык шкөлазынын шыгарыгы үндө-лөчкө Милал Чигориниң (1850 — 1968) төрөзиниң бээр 100 чыл болганыга тураскаал чүтү болур. Ол ышкы чагаалыкы бөдик түнелди көргүсөнгөргө тып-сыр тускай шылдыраачы база тур-гускан.

1957 чылда Чигорин аттыг ку-бокту Бугу-россия маргылдаазына тилгечи болган Москва шымдыраачы-лары чаалап алган.

Саратовка маргылдаа ийи недөдө тургучулар.

Солуннуң номчукчуларынга

Ноябрьның 19-та үнгөн, №272 (4756) солуннуң 4-кү ар-нында «Басулубу парламент чы-рында коруп турар» база «Куба делегейинг чартыга болгаш сайы-радылга банкызындан үнгөн» деп эгелди ийи аныг материалдарын оудурттары салушкан, уткамын ба-дыккес болган.

Үк чыгыны болдурган кижилерге чогуур кемчегин түзөткөн.

Редитор Н. С. ШОЙГУ.

Бөгүн кинотеатрларга болур киногар болза:

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (үлгү-залга): «Албанияны улуг дайчы-чы — Скандерберг» — 10, 12 шак-тарда; «Мөм чөк хөргөжөн» — 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда; биче залга: «Лань-Лань болгаш Дунь-Дунь» — 11, 1, 3 шактарда; «Дайым болгаш тайымы» — 5, 7, 9 шактарда.

«НАА-ХЕМ»: «Ришза кийи» — 1.15, 3.15, 7.15 шактарда; «Шенел-де хуусаазы» — 11.15, 5.15, 9.15 шактарда.